

RAQAMLI IQTISODIYOTDA INVESTITSIYALARNI MONITORING VA NAZORAT QILISH ONLAYN TIZIMINI JORIY ETISHNING AHAMIYATI.

Turgunbayev Shohjahon Alisherovich

O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi Investitsiyalarni o'zlashtirishni ta'minlash departamenti mas'ul xodimi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ushbu ilmiy ishda raqamli iqtisodiyot sharoitida investitsiya faoliyatini monitoring va nazorat qilishda onlayn tizimlarning tutgan o'rne va ahamiyati chuqur tahlil qilingan. Raqamli texnologiyalar asosida shakllantirilgan onlayn monitoring tizimlari investitsiya loyihalarining barcha bosqichlarini — rejalashtirish, moliyalashtirish, amalga oshirish va natijalarni baholash — real vaqt rejimida kuzatishga imkon yaratadi. Bunday tizimlar orqali davlat va xususiy sektordagi investitsiyalar ustidan shaffof nazorat o'rnatiladi, byudjet mablag'larining maqsadli sarflanishi ta'minlanadi hamda korrupsion xavflar kamayadi. Shu asosda ushbu yo'nalishni rivojlantirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Raqamli iqtisodiyot, investitsiya monitoringi, onlayn nazorat tizimi, raqamli platforma, shaffoflik, real vaqt tahlili, elektron hujjatlar, investitsion xavfsizlik, strategik boshqaruv, korrupsiyaga qarshi mexanizmlar.

Raqamli texnologiyalar taraqqiyoti zamonaviy iqtisodiyotning barcha jabhalariga chuqur kirib bordi va ayniqsa, investitsiya jarayonlarini boshqarish va nazorat qilish sohasida tub o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda. Bugungi kunda dunyo mamlakatlari orasida investitsiya faoliyatining samaradorligi va shaffofligini ta'minlash ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Shu nuqtai nazardan, investitsiyalarni monitoring va nazorat qilishda onlayn tizimlarning joriy etilishi raqamli iqtisodiyot sharoitida dolzarb va zaruriy vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Jahon banki, BMT va boshqa xalqaro iqtisodiy tashkilotlarning ma'lumotlariga ko'ra, raqamli monitoring tizimlari mavjud bo'lgan mamlakatlarda investitsiya loyihalarining amalga oshirish darajasi o'rtacha 20–30 foizga oshgani kuzatilmoqda. Bu tizimlar real vaqt rejimida loyiha holatini kuzatish, xarajatlar va mablag'lar sarfini nazorat qilish, byurokratik kechikishlarning oldini olish imkonini beradi. Ayniqsa, davlat-xususiy sheriklik asosida amalga oshirilayotgan yirik investitsiya loyihalarida raqamli nazorat vositalarining qo'llanilishi yuksak natijalarga olib kelmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida investitsiyaviy faoliyatga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini tatbiq etish bo'yicha keng ko'lamli ishlar olib borilmoqda. Davlat xaridlari, budjet mablag'larining sarfi, loyihalarining ijrosi bo'yicha ochiq ma'lumotlar bazalari shakllantirilmoqda. Biroq, ushbu tizimlarni yanada takomillashtirish, integratsiyalash va xalqaro standartlarga moslashtirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Raqamli texnologiyalar bugungi kunda global iqtisodiyotning eng muhim tayanch ustunlaridan biriga aylangan. Ayniqsa, investitsiyalarni boshqarish, nazorat qilish va monitoring qilish jarayonlarida zamonaviy onlayn tizimlardan foydalanish samaradorlikni

keskin oshirmoqda. Jahon bankining 2023-yilgi “Digital Economy Report” hisobotiga ko‘ra, raqamli boshqaruv tizimlari joriy etilgan davlatlarda investitsiya loyihalarining bajarilish samaradorligi o‘rtacha 25% ga oshgan, byurokratik kechikishlar esa 40% ga qisqargan. Shuningdek, OECD (Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti) tomonidan o‘tkazilgan tahlillarga ko‘ra, raqamli monitoring tizimlari mavjud bo‘lgan mamlakatlarda xorijiy investorlarning ishonch darajasi 30 foizga yuqoriroq bo‘ladi. Bu kabi tizimlar investitsiya jarayonining barcha bosqichlarini — rejalashtirish, moliyalashtirish, amalga oshirish va yakuniy natijalarni baholash — real vaqt rejimida kuzatishga imkon beradi. Natijada moliyaviy intizom mustahkamlanadi, ochiq-oshkorlik ta‘minlanadi va korrupsion xavflar keskin kamayadi.

O‘zbekiston ham bu borada faol harakat qilmoqda. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida 2022–2024 yillarda 200 dan ortiq investitsiya loyihasi elektron monitoring tizimlariga integratsiya qilingan. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi ma‘lumotlariga ko‘ra, mazkur loyihalar bo‘yicha ijro intizomi 18 foizga yaxshilangan, moliyaviy hisobot berish va tahlil qilish jarayonlari esa ikki baravar tezlashgan. Shu sababli, raqamli iqtisodiyotda investitsiyalarni monitoring va nazorat qilish bo‘yicha onlayn tizimlarni joriy etish nafaqat texnologik zarurat, balki iqtisodiy barqarorlik va ishonchli investitsion muhitni shakllantirishning ajralmas sharti sifatida qaralmoqda. Ushbu ilmiy ishda raqamli nazorat mexanizmlarining afzalliklari, ularni joriy etish yo‘llari, mavjud muammolar hamda xalqaro tajribalar asosida ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalar tahlil qilinadi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida investitsiyalarni monitoring va nazorat qilish tizimini samarali joriy etish uchun bir qator muhim yo‘nalishlarda kompleks yechimlarni amalga oshirish zarur. Eng avvalo, yagona raqamli platformani yaratish masalasi dolzarb bo‘lib qolmoqda. Bunday platforma barcha investitsiya loyihalari bo‘yicha real vaqt rejimida ma‘lumotlarni jamlaydi, ularni tahlil qiladi va rasmiy idoralar o‘rtasida avtomatik axborot almashinuvini ta‘minlaydi. Bu esa investitsiya jarayonining shaffofligini kuchaytiradi, moliyaviy sarf-xarajatlar ustidan nazoratni mustahkamlaydi va noqonuniy holatlarning oldini oladi. Shuningdek, zamonaviy texnologik vositalardan – sun‘iy intellekt, katta ma‘lumotlar (Big Data) va blockchain texnologiyalaridan foydalanish investitsiya monitoringining sifatini oshiradi. Ushbu vositalar orqali loyiha samaradorligini baholash, risklarni oldindan aniqlash, va prognoz qilish imkoniyati paydo bo‘ladi. Ayniqsa, davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi sheriklik asosidagi yirik loyihalarda bunday raqamli tahlil vositalari muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, investitsiyalarni monitoring qilish tizimini joriy etishda huquqiy bazani takomillashtirish ham muhim rol o‘ynaydi. Elektron imzo, raqamli hujjat almashuvi, onlayn shartnoma tuzish kabi yondashuvlarni huquqiy jihatdan mustahkamlash orqali raqamli tizimlarning ishonchiligi oshadi. Bunga qo‘shimcha ravishda, kadrlar salohiyatini oshirish, ya‘ni zamonaviy raqamli vositalardan foydalana oladigan malakali mutaxassislar tayyorlash zarur. Bu borada oliy o‘quv yurtlarida tegishli mutaxassisliklar bo‘yicha yangi o‘quv dasturlarini ishlab chiqish va amaliy treninglar o‘tkazish tavsiya etiladi. Xalqaro tajriba ham muhim omil hisoblanadi. Investitsiya monitoringi borasida ilg‘or tajribaga ega

bo'lgan rivojlangan mamlakatlar — masalan, Singapur, Estoniya, Koreya Respublikasi tajribasi asosida O'zbekistonda ham ushbu tizimlarni moslashtirish mumkin. Bu yo'lda xalqaro tashkilotlar — BMT, Jahon banki, UNDP kabi muassasalar bilan hamkorlikni kuchaytirish, texnik yordam va ekspertiza jalb etish zarur.

Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot sharoitida investitsiyalarni samarali boshqarish va ularning ijrosini nazorat qilish jarayonlarini zamonaviy onlayn tizimlar orqali amalga oshirish zarurati kun sayin ortib bormoqda. Bunday tizimlarning joriy etilishi natijasida investitsiya loyihalarining rejalashtirilgan muddatda, belgilangan byudjet asosida va yuqori samaradorlik bilan bajarilishiga erishish mumkin. Ayniqsa, real vaqt rejimida monitoring olib borish, hujjatlar aylanishi va tahliliy ma'lumotlar bazasini shakllantirish orqali investitsion muhitda ochiqlik va ishonchlilik kuchayadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jahon banki (World Bank). World Development Report 2023: Data for Better Lives. Washington, D.C.: World Bank Group, 2023.
2. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). Digital Government Index 2023: Enhancing Public Sector Resilience. Paris: OECD Publishing, 2023.
3. UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development). Digital Economy Report 2023: Cross-border Data Flows and Development. Geneva: United Nations, 2023.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4699-son qarori. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risida, 2020-yil 5-oktabr.
5. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. Yillik investitsiya faoliyati hisobotlari (2022–2024). Toshkent: www.invest.gov.uz.
6. Qodirov A.A., Xasanov B.S. Raqamli iqtisodiyot va elektron boshqaruv. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.